

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗАГОРОДНЯ АЛЛА АНАТОЛІВНА

УДК 378.147:330.1(438+477)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України
Сисоєва Світлана Олександрівна,
Національна академія педагогічних наук України,
відділення загальної педагогіки та філософії освіти, академік-секретар, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поясок Тамара Борисівна,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, декан факультету права, гуманітарних і соціальних наук,
м. Кременчук;

доктор педагогічних наук, доцент
Заскалета Світлана Григорівна,
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського,
професор кафедри англійської мови і літератури,
м. Миколаїв;

доктор педагогічних наук, доцент
Біницька Катерина Миколаївна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
професор кафедри педагогіки, м. Хмельницький.

Захист відбудеться 10 березня 2020 року о 10 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б) та на сайті kubg.edu.ua.

Автореферат розісланий « 07 » лютого 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується процесами глобалізації та інтернаціоналізації економіки, відкриттям кордонів, виникненням ринків праці, зростанням трудової міграції. Нова парадигма розвитку людства в умовах постіндустріального суспільства висуває на перший план проблеми не накопичення матеріальних благ, а розвиток людського потенціалу в формі знань, інтелектуальних здібностей та практичних умінь. У документах міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу (ЄС), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Ради Європи (РЄ), Світового банку (СБ), Міжнародної організації праці (МОП), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ідеї яких формують сучасні уявлення про цивілізаційний прогрес, людський капітал визнається вирішальним чинником економічного зростання країн, підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Саме тому світовою спільнотою підкреслюється ключова роль освіти у підвищенні економічного й соціального добробуту кожної країни.

В умовах ринкової економіки вагомого значення набуває вища економічна освіта, оскільки підготовка фахівців нової формації для економічної галузі в умовах модернізації економічних відносин, утвердження ринкових принципів господарювання, зміни суспільних і соціальних перетворень набуває особливої актуальності. В економічному розвитку держави фахівці економічної галузі відіграють важливу роль, оскільки від їх рівня професійної компетентності залежить успіх фінансово-господарської діяльності всієї країни і окремих підприємств.

Однією з важливих проблем українського ринку праці є дисбаланс у професійній підготовці фахівців економічної галузі та попитом їх на ринку праці. Роботодавець сьогодні де-факто віддалений від процесу формування та контролю такого суспільного інституту як «державне замовлення», не бере участь у формуванні змісту освіти. В силу цього ринок недоотримує певних необхідних йому кваліфікованих фахівців, або їх кваліфікація не відповідає вимогам роботодавців.

Саме тому для ефективної модернізації вищої економічної освіти України, розв'язання проблеми підготовки конкурентоспроможних фахівців економічної галузі актуальним є вивчення досвіду країн Європейського Союзу, зокрема Республіки Польща, яка пройшла значний шлях соціально-економічного розвитку, стала членом Євросоюзу та приєдналась до європейських стандартів професійної підготовки фахівців. Разом із тим, порівняльний аналіз підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України дає змогу визначити напрями використання досвіду Польщі у професійній підготовці фахівців економічної галузі в Україні, що позитивно впливатиме на рівень підготовки майбутніх економістів та, як наслідок, і на зростання економіки України.

Концептуальні положення щодо модернізації професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти України закладено в законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2019),

«Про фахову передвищу освіту» (2019); Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2003), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року (2019). Євроінтеграційне спрямування модернізації професійної підготовки в закладах вищої освіти України зафіксовано в Указах Президента України « Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015); наказах Міністерства освіти і науки України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» (2005) «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007); постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), «Про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015).

Для дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі важливими є праці: з філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Лутай, В. Огнев'юк); теоретико-методологічних засад неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Т. Сорочан); організації професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (А. Алексюк, С. Архангельський, В. Бондар, М. Євтух, О. Падалка, В. Сагарда, О. Шестопалюк), компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців (О. Бондар, Р. Гуревич, В. Євдокимов, Л. Хоружа).

Окремі проблеми розвитку освіти в різних країнах розглядали українські науковці, зокрема: Н. Авшенюк, С. Бобракова (Німеччина), О. Гаврилук (США, Японія), С. Гринюк (Фінляндія), Н. Гітун (Швеція), О. Локшина, М. Михайлюк (Велика Британія), Т. Логвиненко (Данія), Н. Мельник, І. Оксенюк, Л. Пуховська, О. Саюк (країни Західної Європи), В. Павлюк (Канада), С. Сисоєва (Польща), А. Сбруєва (країни Північної Європи), О. Саюк, Т. Харченко (Франція), та зарубіжні науковці: К. Аллаф (Carine Allaf), М. Брей (Mark Brey), В. Даел (Henk van Dael), Б. Джонстоун (Brian Johnstone), Б. Едамсон (Bob Adamson), А. Казаміас (Andreas Kazamias), М. Мейсон (Mark Maison), В. Міттер (Wolfgang Mitter), А. Новоа (Antonio Novoa), В. Раст (Val D. Rust), М. Седлер (Michael Sadler), Ч. Уолхантер (Charl Wolhunter), К. Шварц (Karl Schwartz), Ю. Шрівер (Jurgen Schriewer) та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про зростання інтересу українських науковців до розвитку вищої освіти європейських країн, зокрема досвіду професійної підготовки фахівців у близькій за історією та культурною традицією Республіки Польща.

Досвід Республіки Польща з різних аспектів професійної підготовки фахівців розглядався у дисертаційних дослідженнях українських науковців, зокрема: концептуалізація освітніх інновацій України та Польщі в умовах глобалізації суспільства (Ф. Андрушкевич); теорія і практика позашкільної освіти молоді в Польщі (остання чверть 19-го – середина 20-го століття) (Н. Савченко); розвиток

систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі кін. 19-го - поч. 20-го ст. (А. Каплун); організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі (А. Мушинські); професійна підготовка майбутніх менеджерів у технічних закладах вищої освіти (Л. Влодарка-Золи); стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі (Л. Юрчук); тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі (Л. Гриневич); розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кін.20-го – поч. 21-го ст.) (В. Майборода).

Професійна підготовка фахівців з вищою освітою розглядалась у дисертаційних дослідженнях польських науковців, а саме – дидактичні основи технології підготовки викладачів технічних дисциплін: за матеріалами технічної освіти Польщі (Т. Барські (T. Barski)); підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів (Р. Мушкети (R. Muszkieta)); система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі (Я. Морітц (J. Moritz)); теорія і практика застосування комп'ютерних технологій у загальноосвітніх і професійних закладах освіти Польщі (Г. Кедровіч (G. Kyedrowich)).

Дослідженню різних аспектів економічної освіти приділяється належна увага українськими вченими, зокрема – професійне навчання бакалаврів у фінансово-економічних коледжах (К. Беркита), формування професійної компетентності майбутніх маркетологів (М. Вачевський, Т. Григорчук), формування економічної компетентності студентів закладів вищої освіти (Н. Волкова), індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів (Л. Дибкова), реалізація положень Болонської декларації при підготовці фахівців-економістів (А. Колот), інформаційна культура майбутнього економіста (М. Коляда), формування соціальної зрілості студентів економічного профілю (А. Михайлов), застосування кредитно-модульної системи навчання студентів-економістів (І. Мороз), психолого-педагогічна підготовка майбутніх економістів (Т. Поясок), компетентнісна модель освіти бакалаврів і магістрів напряму «Економіка і підприємництво» (С. Степаненко), професійна компетентність сучасного спеціаліста з бухгалтерського обліку (А. Тупчій) та інші.

Вагомими для наукового пошуку за обраною тематикою є наукові розвідки дослідників Республіки Польща щодо: проблеми організації підготовки викладачів економічного циклу у закладах вищої освіти (З. Вятровський (Z. Wiatrowski), С. Кмець (S. Kmec), Т. Новацький (T. Novatskiy), В. Оконь (W. Okoń), Ф. Шльосек (F. Schlosek)); проблем підготовки економістів у закладах вищої освіти (Г. Блажейовський (G. Blazheyovsky), З. Вятровський (Z. Wiatrowski), С. Качор (S. Kaczor), С. Квятковський (S. Kwiatkowski), Г. Тадусевич (G. Tadusewicz)).

Водночас вивчення сучасних наукових джерел показує, що дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України ще не стало предметом окремого цілісного порівняльного аналізу. Зокрема, поза увагою дослідників залишилися такі важливі

аспекти цієї проблеми, як мережа підготовки, моделі, зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща у порівнянні з Україною.

Актуальність дослідження обраної проблеми також підсилюється необхідністю вирішення низки суперечностей у професійній підготовці фахівців економічної галузі, а саме між:

- ринковими механізмами розвитку економіки України та недостатнім кадровим забезпеченням фахівцями економічної галузі;
- вимогами суспільства до вищої економічної освіти в Україні та невідповідною їм якістю професійної підготовки фахівців економічної галузі;
- необхідністю змін у вітчизняній системі економічної освіти у зв'язку з розвитком на ринкових засадах економіки та недостатнім використанням європейського досвіду у цьому напрямі;
- досвідом Республіки Польща у професійній підготовці фахівців економічної галузі та відсутністю його цілісного аналізу для використання в Україні.

Враховуючи соціальну значущість економічної освіти для розвитку країни в умовах ринкової економіки, необхідність модернізації вищої економічної освіти, наміри України щодо інтеграції у європейський простір вищої освіти, потребу приведення якості вищої освіти у відповідності до вимог Європейського Союзу, необхідність творчого використання прогресивних ідей досвіду Республіки Польща в Україні, темою дисертаційної роботи обрано: **«Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з науковою темою науково-дослідної лабораторії освітології Київського університету імені Бориса Грінченка «Освітологічні засади забезпечення якості освіти в університеті» (державний реєстраційний № 0116U003292) та наукової теми кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка «Зміст і технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний № 0116U003295) на 2015–2020 рр.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 4 від 23 квітня 2015 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 26 травня 2015 р.).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Предмет дослідження: порівняльний аналіз організаційно-методичних засад та тенденцій професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Мета дослідження: на основі цілісного наукового аналізу професійної підготовки фахівців економічної галузі здійснити порівняльний аналіз організаційно-методичних засад та тенденцій професійної підготовки фахівців

економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України задля використання польського досвіду в Україні.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії.
2. Проаналізувати сутність базових понять дослідження та здійснити порівняння їхнього змісту у польському та українському науковому просторі.
3. Сформувати концепцію та обґрунтувати критерії порівняння дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.
4. Здійснити порівняльний аналіз нормативно-правової бази та мережі закладів вищої економічної освіти Республіки Польща та України.
5. Проаналізувати моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.
6. Дослідити зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.
7. Виявити основні тенденції професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.
8. Визначити перспективні напрями використання досвіду Республіки Польща у професійній підготовці фахівців економічної галузі в Україні.

Концепція дослідження. Провідною концептуальною ідеєю дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у Республіці Польща та України є пріоритетність монографічного дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у кожній країні за напрямками, які визначаються обраними критеріями порівняння. Саме тому вагомого значення набуває визначення та обґрунтування критеріїв порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України є міждисциплінарним, оскільки потребує інтегрування знань з економіки, педагогіки, психології, соціології та застосування системи таких підходів, які охоплюють проблемне міждисциплінарне поле дослідження, а саме: порівняльного, системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного.

Застосування порівняльного підходу дало можливість здійснити компаративний аналіз професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України і базових понять дослідження в польському та українському науковому просторі; нормативно-правової бази та мережі закладів вищої економічної освіти Республіки Польща та України; моделей професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща та України; виявити спільні та відмінні ознаки змісту, форм і методів освіти фахівців економічної галузі в закладах вищої економічної освіти Республіки Польща та України; порівняти тенденції професійної підготовки фахівців економічної галузі в

зкладах вищої економічної освіти Республіки Польща та України; обґрунтувати перспективні напрями використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої економічної освіти Республіки Польща в Україні.

Системний підхід було застосовано з метою аналізу вищої економічної освіти Республіки Польща та України, їхніх особливостей і чинників, що впливають на цей розвиток; для виявлення спільних і відмінних рис у розвитку економічної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, зокрема, структури економічної освіти, мети, зовнішніх і внутрішніх зв'язків у системі професійної підготовки фахівців економічної галузі, а також для визначення напрямів використання досвіду Республіки Польща в системі економічної освіти України. Як методологічний підхід слугував розгляд професійної підготовки фахівців економічної галузі як цілісної системи, що характеризується певними взаємопов'язаними елементами, забезпечує відкритість і зворотний зв'язок відповідно до конкретної мети її розвитку. Системний підхід спрямовує дослідження на визначення економічного напрямку підготовки фахівців у Республіці Польща як цілісної системи, що характеризується певними взаємопов'язаними елементами.

Діяльнісний підхід використано з метою аналізу форм, методів професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; завдань професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; визначення перспективності використання польського досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні.

Компетентнісний підхід використано з метою аналізу рівнів професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти, що спрямовані на зміщення акцентів у викладанні дисциплін економічного циклу з процесу накопичення нормативно визначеної системи знань, умінь і навичок у площину розвитку здатності фахівців економічної галузі застосовувати знання, уміння й навички в професійній діяльності, пошуку необхідної інформації, вмінням її аналізувати, до самоефективності, розуміння навчатися протягом життя.

Аксіологічний підхід дав змогу розглядати освітнє середовище закладів вищої освіти як осередок, в якому відбувається як професійне, так і особистісне самовизначення студента, що відіграє пріоритетну просвітницьку роль у становленні ціннісних орієнтирів майбутнього фахівця. Структура змісту підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти має забезпечувати виховний та формувальний вплив на його професійно значущі якості та систему ціннісних орієнтирів.

Методологічна основа дослідження визначена на таких рівнях: філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому та технологічному. На філософському рівні – положення теорії пізнання; філософські ідеї щодо модернізації вищої та неперервної освіти в умовах загальноцивілізаційних змін та людиноцентричного підходу в освіті; на рівні загальнонаукової методології –

наукові положення педагогічної науки щодо професійного становлення та розвитку особистості з урахуванням специфіки подальшої професійної діяльності; парадигми розвитку вищої освіти в умовах світових тенденцій глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства; сучасні концепції демократизації, гуманізації та особистісної орієнтації вищої освіти; на рівні конкретнонаукової методології – концептуальні положення порівняльної педагогіки, її методології; теоретичні положення про зміст сучасної підготовки фахівців економічної галузі; порівняльного, системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного підходів до професійної підготовки фахівців економічної галузі; на технологічному рівні – методи які використовують для дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі.

Теоретичну основу дослідження становлять положення та висновки: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, П. Саух); неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва); компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців (В. Радкевич, Л. Хоружа,); методології порівняльної педагогіки (Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Локшина); досліджень розвитку вищої освіти в Україні (А. Алексюк, О. Дубасенюк, В. Луговий) та Республіці Польща (Р. Мушкета, Т. Барський, Я. Морітз); підготовки економістів у закладах вищої економічної освіти України (М. Вачевський, І. Іткін, Н. Волков, Г. Гіптерс, Г. Ковальчук, Г. Копил, В. Стасюк) та Республіки Польща (Г. Блажейовський (G. Blazheyovsky), З. Вятровський (Z. Wiatrowski), С. Качор (S. Kaczor), С. Квятковський, (S. Kwiatkowski), Г. Тадеусевич (G. Tadusewych)).

Для вирішення поставлених завдань на різних етапах наукового пошуку використано комплекс **методів дослідження**, а саме: *теоретичних* – синтез, узагальнення, моделювання, прогнозування, що дає змогу розкрити сутність проблеми; метод термінологічного аналізу для з'ясування змісту базових понять дослідження, виявлення спільного і відмінного у вітчизняному і польському досвіді професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти; аналізу результатів українських та зарубіжних досліджень з метою визначення сутності професійної підготовки фахівців економічної галузі; теоретичного моделювання, узагальнення та систематизації для концептуалізації основних положень дослідження; вивчення навчально-методичної документації; метод наукової екстраполяції, який сприяв виявленню можливостей використання польського досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти; *емпіричних* – вивчення результатів діяльності закладів вищої освіти в Польщі та Україні, класифікація, систематизація, схематизація, верифікація, узагальнення педагогічного досвіду Республіки Польща та України з питань професійної підготовки фахівців економічної галузі; *статистичних та математичних* – ранжирування, шкалювання, реєстрування, моделювання, систематизація, кореляція для кількісної інтерпретації статистичних даних.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи у галузі освіти України, а саме: стратегічні напрями розвитку освіти в Україні відображено у Законі України «Про освіту» (1991; 2017), Законі України «Про професійно-технічну освіту» (1998), Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001), «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2002), Законі України «Про внесення зміни до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2009), «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), «Про вищу освіту» (2014), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), «Про фахову передвищу освіту» (2019), Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1993), Указі Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» (1998), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» (2015), Постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Правове забезпечення реформи освіти в Україні» (2016) тощо;

- європейські офіційні документи та матеріали: доповіді, рекомендації, резолюції, електронні банки даних, підготовлені інституціями Ради Європи, ЮНЕСКО, Асоціацією педагогічної освіти в Європі, Євростатом, Організацією економічного співробітництва та розвитку та ін.;

- офіційні документи, статистичні дані та матеріали з питань професійної підготовки фахівців економічної галузі у країнах Європейського Союзу, наприклад, «The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020» (Про розширення європейського співробітництва в галузі професійної освіти і підготовки кадрів на період 2011-2020 років), «Edukacja i szkolenia 2020» (Освіта та навчання 2020), «Systemy edukacji w Europie - stan obecny i planowane reformy. Luksemburg listopad 2011» (Системи освіти в Європі - поточні і перспективні реформи 2011). «Zakres autonomii i odpowiedzialności nauczycieli w Europie» (Незалежність та відповідальність вчителів у Європі), «Karta nauczyciela po zmianach z 6 grudnia 2007 r.» (Карта (статут) вчителя із змінами від 6 грудня 2007 р.): «Kluczowe dane o edukacji w Europie. 2013» (Ключові дані про освіту у Європі. 2013);

- положення декларацій, концепцій і рекомендацій міжнародних організацій, законодавчих актів, нормативно-правових документів країн ЄС з питань професійної підготовки фахівців економічної галузі, її модернізації та інтеграції: законодавчі й нормативні документи країн ЄС, матеріали ЮНЕСКО, що характеризують стан професійної підготовки фахівців економічної галузі, Конвенція про визнання учбових курсів, дипломів про вищу освіту і вчених ступенів у державах регіону Європи (1979), «Конвенція про технічну та професійну освіту (1989); Конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні (1997), Болонська декларація (1999),

Меморандум з питань неперервної освіти (2000), Хартія основних прав ЄС (2000), «Європейська стратегія зайнятості» (2000); - матеріали зарубіжних періодичних видань (2013-2014): «Economic Annals-XXI» (Scopus: Науковий журнал Економічний часопис-XXI), «European Scientific Journal», ESJ (Європейський Науковий Журнал), Issue 1: Economics, Law and Education (Економіка, право та освіта, випуск 1), «International Journal of Environmental & Science Education» (Міжнародний журнал екологічної та природничої освіти), «Studying Teacher Education» (Дослідження у педагогічній освіті), «Teaching Education» (Педагогічна освіта); (1996-2011): «Biuro Analiz Sejmowych» (Новини сейму), «Edukacja Biologiczna i Środowiskowa» (Біологічна і екологічна освіта), «Edukacja. Forum Europejskie» (Освіта. Європейський форум), «Nowa Edukacja Zawodowa» (Нова професійна освіта), «Opracowania Projektów Badawczych Zamawianych» (Науково-дослідницькі проекти), «Ruch Pedagogiczny» (Педагогічний рух), «Wychowanie na co dzień» (Освіта на кожен день) тощо;

- монографічні та інші наукові праці зарубіжних учених щодо питань міжнародних досліджень у галузі освіти та економічної освіти - 1995-2010 (М. Адамчук (M. Adamczyk), Т. Барський (T. Barski), Г. Блажейовський (G. Blazheyovsky), З. Вятровський (Z. Wiatrowski), С. Качор (S. Kaczor), С. Кмець (S. Kmec), С. Квятковський (S. Kwiatkowski), Г. Квятковська (D. Kwiatkowski), А. Котусевич (A. Kotusewich), Т. Левовицький (T. Lewowicki), Р. Лепперт (R. Leppert), Л. Малиновський (L. Malinowski), Р. Мосаковський (R. Mosakowski), Р. Мушкета (R. Muszkieta), Я. Морітц (J. Moritz), Т. Новацький (T. Novatskiy), В. Оконь (W. Okoń), М. Охманський (M. Chmański), Р. Пахоціньський (R. Pachociński), В. Рабчук (W. Rabczuk), М. Сноек (M. Snoek), Г. Тадусевич (G. Tadusewych), І. Шемрук (I. Shemruk), Ф. Шльосек (F. Schlosek), З. Ясінський (Z. Jasiński) та ін.);

- українсько-польські наукові видання, матеріали і тези наукових конференцій з проблем економічної освіти, що проводилися вітчизняними і зарубіжними науковими організаціями: «Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції» (2009), «Культурно-історична спадщина Польщі та України як чинник розвитку полікультурної освіти» (2011), «Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań» (Сучасні досягнення в галузі науки. Нові рішення) (2012), «Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe» (Теоретичні і практичні сучасні інновації) (2013), «Perspektywy rozwoju badań naukowych w 21 wieku» (Перспективи розвитку наукових досліджень у XXI столітті) (2013), «Иновации в науке» (2013);

- наукові розвідки вітчизняних учених з проблем розвитку освіти в Республіці Польща та в Україні: наукове видання «Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження» (С. Сисоєва, І. Соколова) та наукові праці українських і польських дослідників (Т. Левовицький, Є. Нікіторович, Н. Ничкало, С. Сисоєва, І. Соколова, Л. Гончаренко, В. Кузьменко, Н. Якса та ін.);

- освітні ресурси розміщені на порталах провідних університетів Республіки Польща які здійснюють професійну підготовку фахівців економічної галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* здійснено порівняльний аналіз організаційно-методичних засад професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти Республіки Польща та України (нормативно-правової бази, мережі закладів вищої економічної освіти, напрямів, моделей, змісту, форм і методів професійної підготовки) та тенденцій підготовки фахівців економічної галузі у Республіці Польща та Україні. Визначено критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України (інституційно-мережевий, організаційно-ступеневий, змістово-процесуальний); окреслено найпоширеніші моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща (соціально-орієнтована; індивідуалізовано-ліберальна; східно-азійська) та України (нормативно-ступенева; інтегрована); визначено, що моделі організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Республіки Польща та України є подібними: в обох країнах застосовуються елементи традиційної, раціоналістичної моделей та моделі розвивального навчання; виокремлено спільні та відмінні тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України, зокрема, спільні: диверсифікація освітніх послуг; масовість вищої економічної освіти; гуманітаризація вищої економічної освіти; інтернаціоналізація вищої економічної освіти; компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців; перехід від традиційних концепцій професійної підготовки до інноваційних; введення педагогічного складника у вищу економічну освіту та відмінні, зокрема: децентралізація системи управління підготовкою фахівців економічної галузі; розвиток дистанційної освіти; структурно-організаційний підхід до підготовки фахівців економічної галузі; формування змісту професійної підготовки відповідно до нормативно-правової бази ЄС; орієнтація на вимоги європейського простору вищої освіти та врахування їх у професійній підготовці фахівців; підготовка фахівців з економічної дипломатії (Республіка Польща); інтеграція теоретичного складника професійної підготовки і практико-орієнтованого навчання майбутніх фахівців; укрупнення структури професійної підготовки фахівців економічної галузі; орієнтація на інноваційну діяльність, використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок; фундаменталізація вищої економічної освіти; інтелектуалізація професійної підготовки (Україна); визначено перспективні напрями впровадження польського досвіду у професійну підготовку фахівців економічної галузі в Україні, зокрема, створення освітніх установ нового зразка, запровадження кластерного підходу до професійної підготовки; забезпечення наступності між теоретичною підготовкою та умовами її практичної реалізації; проходження різних видів практики в провідних фінансових установах і підприємствах України та країн ЄС; розвиток мотивації студентів і залучення обдарованої молоді до науково-дослідної роботи; створення дослідницьких

університетів із залученням іноземних партнерів, пошук можливостей розвитку академічної мобільності;

удосконалено зміст, форми і методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти з урахуванням польського досвіду;

подальшого розвитку набули концептуальні ідеї щодо професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України.

Теоретичне значення результатів полягає у тому, що обґрунтовано класифікацію базових понять дослідження за ступенем узагальненості по відношенню до дослідження обраної проблеми (поняття з інших галузей наукових знань, які характеризують загальний контекст професійної підготовки фахівців; поняття, що характеризують специфіку професійної підготовки фахівців економічної галузі); встановлено змістові зв'язки між базовими поняттями в українському та польському дослідницькому просторі; теоретично обґрунтовано зміст поняття «професійна підготовка фахівців економічної галузі», що розглядається як цілеспрямована систематична підготовка майбутніх фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти, яка враховує сучасні тенденції розвитку економічної науки, запити ринкової економіки та спрямована на оволодіння сукупністю професійних компетентностей, що визначають рівень готовності фахівця до виконання професійних завдань; теоретично обґрунтовано критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено: методичні рекомендації «Перспективність використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща в Україні» для викладачів та студентів закладів вищої економічної освіти; авторську монографію «Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України», яка стала основою для збагачення змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх економістів у закладах вищої освіти України з урахуванням польського досвіду.

Матеріали дослідження можуть бути використані для модернізації та інтенсифікації освітнього процесу у закладах вищої економічної освіти; створення освітніх і робочих навчальних програм з підготовки фахівців економічної галузі з урахуванням виявлених тенденцій і закономірностей у професійній підготовці фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти Республіки Польща; розробки оптимальної моделі такої підготовки з урахуванням національних традицій; проведення подальших наукових досліджень в галузі економічної освіти; при викладанні предметів: «Компаративістика в галузі освіти», «Порівняльна педагогіка», «Менеджмент», «Методологія міждисциплінарних досліджень у галузі освіти», «Педагогіка вищої школи», «Вища освіта України і Болонський процес», «Теоретико-методологічні проблеми педагогіки» та ін.

Результати дослідження впроваджено в освітньо-науковий процес Черкаського Національного університету імені Богдана Хмельницького (Довідка № 39/03 від

14.02.2019 р.); Національного університету водного господарства та природокористування (Довідка № 011/01 від 03.01.2019 р.); Львівського Національного університету імені Івана Франка (Довідка № 333-У від 31.01.2019 р.), Київського Національного транспортного університету (Довідка № 803/13 від 10.04.2019 р.), Запорізького національного університету (Довідка № 01.01-13/46 від 17.05.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на 19 науково-практичних та науково-методичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Иновационные технологии в науке и образовании» (Чебоксары, 2015), «Педагогический опыт: теория, методика, практика» (Чебоксары, 2015), «International Research Journal» (Екатеринбург, 2015), «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (Київ, 2016), «Трансформація національної системи вищої освіти України в умовах зовнішніх викликів» (Старобільськ, 2016), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (Київ, 2016), «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи» (Кременчук, 2017), «Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку територій» (Ополе, 2018); «Methodology of Modern Research» (Dubai, 2018), «Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку» (Київ, 2018), «Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців» (Київ, 2018), «Теорія і практика освіти в сучасному світі» (Дніпро, 2018), «Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки і практики» (Київ, 2018), «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта» (Київ, 2018), «Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки» (Київ, 2018), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Конін, Ужгород, Дрогобич, 2018), «Інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації» (Київ, 2019); *всеукраїнських* – «Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології» (Київ, 2018), «Освітологія-2019»: Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Забезпечення якості вищої освіти в університеті: рух України до ЄС» (Київ, 2019); *на засіданнях* відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України, на засіданнях школи молодого науковця (упродовж 2015–2019 років).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему: «Особистість учителя у педагогічній спадщині І. О. Синиці» була захищена у 2012 році. Матеріали та результати кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 61 одноосібній праці, у тому числі: 1 монографія, 1 навчально-методичний посібник, 40 статей у наукових виданнях, з них 31 у фахових виданнях України, 9 у зарубіжних періодичних виданнях; 19 статей і тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (941 найменування, з них 488 – іноземними

мовами), 13 додатків на 56 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 578 сторінки, із них 410 сторінок основного тексту. Робота містить 13 таблиць і 4 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, його методологічну і теоретичну основу, подано концепцію, розкрито наукову новизну; теоретичне і практичне значення дослідження; особистий внесок здобувача; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – *«Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України як об'єкт наукового дослідження порівняльної педагогіки»* – здійснено порівняльний аналіз базових понять дослідження в українському й польському науковому просторі; проаналізовано проблему професійної підготовки фахівців економічної галузі у педагогічній теорії; подано концепцію дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; обґрунтовано критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Базові поняття дослідження класифіковано у дві групи: поняття з інших галузей наукових знань, які характеризують загальний контекст професійної підготовки фахівців; поняття, що характеризують специфіку професійної підготовки фахівців економічної галузі.

Здійснено порівняння базових понять дослідження в польському й українському науковому просторі, а саме – освіта (*oswiata / edukacja*), професійна освіта (*kształcenie zawodowe*), неперервна освіта (*edukacja permanentna, ustawiczna*), економічна освіта (*edukacja ekonomiczna*), компетентність (*kompetencja*), професія (*zawod, zajecie*), професійна підготовка (*szkolenie zawodowe*), професійна спрямованість (*orientacja zawodowa*), професійна компетентність (*efekty kształcenia / kompetencje personalne i społeczne*) та ін.

У польській науковій літературі поняття «*edukacja ekonomiczna*» (економічна освіта) розглядається у загальному європейському контексті, як особливий різновид освіти, змістовий і процесуальний компоненти якої значною мірою впливають на формування як професійних, так і особистісних критеріїв індивідуального розвитку, професійне становлення компетентного фахівця, який впливатиме на розвиток і протікання різних економічних процесів, що зможуть визначити благоустрій суспільства загалом і кожної особистості зокрема (*Komisja Europejska*).

Поняття «економічна освіта» в українському науковому просторі трактується як результат професійної підготовки, що передбачає отримання спеціальних економічних знань у межах фахової підготовки економістів усіх спеціальностей, які дають змогу випускнику закладу вищої економічної освіти успішно виконувати роботу за набутою професією (О. Андрусь, Н. Болюбаш, Л. Гурч, В. Гур'янова).

Поняття «szkolenie zawodowe» (професійна підготовка) ототожнюється з фаховою освітою, що пов'язана з одержанням певних знань і навичок з конкретної професії та спеціальності (В. Денмарк (V. Denmark)). Поняття «profesjonalne szkolenie specjalistów w dziedzinie gospodarki» (професійна підготовка фахівців економічної галузі) розглядається як спеціально організований процес оволодіння майбутніми фахівцями економічними знаннями, уміннями й навичками в процесі вивчення системи професійно спрямованих дисциплін економічного циклу і формування професійно значущих якостей особистості, необхідних для майбутньої професійної діяльності М. Якубік (M. Jakubiak).

Під поняттям «професійна підготовка» в українському науковому просторі усталено розуміють процес здобуття людиною певної професійної кваліфікації за відповідним напрямом чи спеціалізацією (М. Артюшина, А. Василюк, М. Танась та ін.).

Професійна підготовка фахівців економічної галузі тлумачиться як процес набуття необхідних економічних знань, професійних умінь здійснювати фундаментальний та технічний аналіз валютного ринку, навичок роботи з комп'ютерними програмами, а також створення необхідних умов для гармонійного розвитку, мотивації діяльності, становлення гуманної творчої особистості, формування професійно необхідних якостей (Р. Костенко).

Під професійною підготовкою фахівців економічної галузі у дисертації розуміється цілеспрямована систематична підготовка майбутніх фахівців економічної галузі, яка враховує сучасні тенденції розвитку економічної науки, запити ринкової економіки та спрямована на оволодіння сукупністю професійних компетентностей, що визначають рівень готовності фахівця до виконання професійних завдань.

Здійснений науковий аналіз обраної проблеми у педагогічній теорії показав, що професійна підготовка фахівців економічної галузі досліджувалась у таких аспектах: становлення та розвиток системи економічної освіти; економічна підготовка як складова системи професійно-зорієнтованої освіти у різних типах закладів вищої освіти; економічна підготовка як необхідний структурний компонент професійної майстерності фахівця економічного профілю (менеджер, фінансист, податковий інспектор, обліковець тощо); економічна підготовка як елемент професійного становлення майбутнього фахівця неекономічного профілю (педагога, юриста); економічна підготовка як компонент загальної та професійної культури сучасного фахівця; підготовка фахівців економічної галузі за кордоном.

Провідна ідея концепції дослідження полягає у тому, що досліджувана проблема вивчається на міждисциплінарному рівні та передбачає інтегрування знань з економіки, педагогіки, психології, соціології і вимагає застосування системи таких підходів, які охоплюють проблемне міждисциплінарне поле дослідження, а саме: порівняльного, системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного.

Визначено та обґрунтовано критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України, а саме: інституційно-мережевий (характеристика мереж закладів вищої освіти Республіки Польща та України, в яких здійснюється професійна підготовка фахівців

економічної галузі), організаційно-ступеневий (особливості організації провадження професійної підготовки фахівців економічної галузі відповідно до законодавчої бази регулювання діяльності закладів вищої освіти), змістово-процесуальний (особливості змісту професійної підготовки фахівця економічного профілю), та розкрито їх зміст.

У другому розділі – *«Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща»* – охарактеризовано нормативно-правову базу та мережу закладів вищої економічної освіти Республіки Польща; проаналізовано моделі та зміст підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща; форми й методи підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща; сформульовано й висвітлено тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща.

Встановлено, що основним законодавчим актом, що регулює сферу вищої освіти в Республіці Польща є Закон про вищу освіту і науку (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce), який вступив у дію 1 жовтня 2018 року, змінений і доповнений відповідно до Стратегії Я.Говіна 2019 року. Відповідно до нього студентам гарантується: принцип вільного навчання, стабільна система стипендій, більш ефективні механізми захисту прав, міждисциплінарні навчальні програми, підвищення якості освіти і цінності дипломів, розвиток подвійного навчання і практичних занять. Всі заклади вищої освіти незалежно від форми власності керуються у своїй роботі цим законом, також законами «Про Національне агентство академічних обмінів» (Ustawa z dnia 7 lipca 2017 r. o Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej) (2017), «Про наукові ступені та вчене звання назву, а також про ступені і звання в галузі мистецтва» (Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst ujednolicony)) (2003, ред. 2017), «Про правила визнання професійних кваліфікацій, набутих у державах-членах Європейського Союзу» (Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej) (2015) та розпорядчими актами Міністерства науки та вищої освіти Польщі і мають однакові стандарти провадження освітнього процесу.

Проаналізовано статистичні дані та встановлено, що за відомостями Міністерства науки та вищої освіти Польщі в країні на кінець 2018 року функціонувало близько 450 закладів вищої освіти, з них 138 державних освітніх установ й 310 приватних.

З'ясовано, що до закладів вищої освіти у Польщі відносять також державні вищі професійно-технічні училища під керівництвом Міністерства науки та вищої освіти Польщі (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej) – таких є 34 з різних напрямів підготовки, з них 2 спеціалізовані економічні. В інших закладах студенти також мають можливість здобувати економічний фах. В системі вищої освіти Польщі діють і недержавні університети, які внесені до Реєстру недержавних університетів та об'єднань недержавних університетів, які підтримує Міністерство науки і вищої освіти. Система POL-on наводить дані про

241 діючих на даний час недержавних закладів вищої освіти, з них 28 економічної спеціалізації, як-от заклади післядипломної освіти (бізнес школи, школи економіки). Інші з переліку надають студентам економічну підготовку в рамках інших спеціальностей (внутрішня безпека, економіка, логістика та фінансовий ринок, управління, фінанси і товарообіг і ін.).

Розглянуто результати рейтингового оцінювання закладів освіти (2018 р.), представлені освітнім фондом «Perspektywy». Основними показниками, за якими здійснюється оцінювання якості й ефективності роботи закладів освіти, є: 20% – наукова ефективність: розвиток персоналу, ефективність залучення коштів для досліджень, публікації тощо; 18% – затребуваність випускників на ринку праці; 15% – науковий потенціал закладу, рівень його викладачів; 15% – інтернаціоналізація (враховується кількість іноземних студентів і викладачів, навчальні програми іноземними мовами, співпраця з іншими закладами вищої освіти); 14% – престиж закладу (оцінка викладацького складу, міжнародне визнання); 9% – умови навчання студентів; 9% – упровадження інновацій в освітній процес.

Відповідно до загального рейтингу державних закладів вищої освіти з підготовки економістів у Польщі в 2018 році (топ-30) найкращими визнано, зокрема: Варшавський державний університет, м. Варшава; Ягеллонський університет, м. Краків; Варшавський політехнічний університет, м. Варшава; Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, м. Познань; Вроцлавський політехнічний університет, м. Вроцлав. Відповідно до загального рейтингу приватних закладів вищої освіти Польщі в 2018 році (топ-30) до першої п'ятірки рейтингу ввійшли такі з них: Академія Леона Козьмінського у Варшаві, м. Варшава; Університет Соціальних і Гуманітарних Наук (SWPS), м. Варшава; Університет Лазарського у Варшаві, м. Варшава; Польсько-японська академія інформаційних технологій (PJATK), м. Варшава; Вища школа бізнесу в Домброві Гурнічій, м. Домброва-Гурніча.

Дослідження мережі закладів вищої економічної освіти Республіки Польща показало, що її характерними особливостями є таке: підготовка фахівців економічної галузі здійснюється в різних типах закладів вищої освіти як державної, так і приватної форм власності; економічну освіту в Польщі можна здобути не лише в закладах вищої освіти економічного профілю, а й у бізнес - школах, академіях, школах економіки; вагомим чинником розвитку професійної підготовки фахівців є вплив територіальних громад, повітів, воєводств, професійних і соціальних спільнот; викладання у закладах вищої освіти Польщі здійснюється переважно польською та англійською мовами; заклади вищої економічної освіти Польщі посідають перші місця у таких загальнопольських рейтингах, як: «Perspektywa», «Rzeczpospolita» і «WPROST» та ін.; заклади вищої освіти Польщі беруть участь у програмах обміну «Сократ»/ «ЕРАЗМУС» (SOCRATES/ERASMUS) та ін.; для проходження різних видів практики польські студенти можуть їздити до багатьох європейських країн.

Усі заклади вищої освіти Польщі пропонують студентам програми академічного (uczelnia akademicka) і професійного спрямування (uczelnia zawodowa). Програми першого рівня тривають від 3 до 4 років (найменша тривалість навчання –

3 роки – підготовка фахівців економічної галузі середньої ланки: бухгалтери, обліковці тощо; найдовша тривалість – 4 роки – менеджери та фінансові аналітики), після їх завершення надається ступінь бакалавра (I цикл навчання: 180 кредитів ECTS, ступінь бакалавра (ліценціата) – BA, licencjat, II цикл навчання – 90 кредитів ECTS, ступінь бакалавра (інженера) – BA, inzynier; програми другого рівня (магістерські програми: MA - 300 кредитів ECTS за єдиною магістерською програмою тривалістю 9 – 10 семестрів; MSc - 360 кредитів ECTS за уніфікованою програмою тривалістю 11 – 12 семестрів) тривають 1,5 – 2 роки, після їх завершення надається ступінь магістра (майстра) – magister або еквівалентний; програми третього рівня (докторські програми: доктор філософії (PhD) (докторська школа: 30 кредитів ECTS); доктор наук (докторська школа)) тривають від 3 до 4 років, їх пропонують тільки університети.

Формами здобуття вищої економічної освіти в Республіці Польща є: стаціонарна (studia stacjonarne); нестаціонарна (studia niestacjonarne); заочна (niestacjonarne, zaoczne); вечірня (niestacjonarne, wieczorowe); екстернат (studia eksternistyczne); індивідуальне навчання (szkolenia indywidualne, indywidualna organizacja studiów (IOS)); E-learning (Інтернет-навчання, електронне навчання, дистанційне навчання).

Професійна підготовка фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Польщі передбачає складання студентами іспитів та отримання сертифікатів, що дають можливість подальшого працевлаштування в економічній сфері. Відповідно до проекту «Ініціатива Європейських університетів» студенти можуть навчатися паралельно в одному з університетів Європи та в закладі освіти Республіки Польща, який є учасником цієї програми. Дипломи і документи про освіту в закладах вищої освіти Польщі визнаються в усіх інших країнах ЄС і є підтвердженням знань і результатів навчання для продовження освіти або працевлаштування.

Навчання у закладах вищої освіти здійснюється з урахуванням вимог Польської рамки кваліфікацій (PRK), яка подібно до Європейської рамки кваліфікацій (EQF) складається з восьми рівнів. Кожен рівень характеризується загальними вимогами до навчальних досягнень здобувачів кваліфікації відповідного рівня. Рівні PRK з 6-го по 8-ий відповідають трьом рівням програм навчання в закладах вищої освіти: Рівень 6 описує вимоги до кваліфікаційного рівня бакалавра (програми першого рівня), Рівень 7 – магістра (програми другого рівня), Рівень 8 відповідає докторським програмам здобуття ступенів доктора філософії (PhD) і доктора наук (програмам третього рівня).

Відповідно до PRK і Стандарту освіти в закладах вищої освіти Республіки Польща професійна підготовка фахівців економічної галузі здійснюється за такими напрямками, спеціальностями і спеціалізаціями: аудит (внутрішній; зовнішній); ВРО/SSC (аналітик операцій з боротьби з відмиванням коштів (AML Analyst); менеджер процесів; менеджер податків; бухгалтер; спеціаліст з удосконалення процесу; податковий аналітик та ін.); банківська справа (кредитний аналітик (корпоративний банкір), менеджер відносин, менеджер з розвитку бізнесу, quant (кількісний

аналітик), директор філії / корпоративного центру та ін.); економіка бізнесу (консультант / старший консультант відділу; бізнес-консалтинг; консультант / менеджер / керівник відділу податкового консультування; економіка малого бізнесу і менеджмент; бізнес і менеджмент; міжнародний бізнес); контролінг або облік коштів; аналітик відповідності; бухгалтер фонду; аналітик кредитних ризиків; спеціаліст з ціноутворення; менеджер агенції трансферу); ринки капіталу (агент інвестиційної компанії; брокер цінних паперів; адвокат ринку капіталу; спеціаліст з корпоративних фінансів; спеціаліст з IPO; спеціаліст зі злиття та поглинання (M&A); спеціаліст із зв'язків з інвесторами; спеціаліст з фінансових ринків); страхування (страховий агент; ліквідатор збитку; менеджер продуктів; керівник); міжнародна економіка (бізнес адміністрування (MBA); EURO-MBA; міжнародний бізнес; міжнародний менеджмент).

Здійснено аналіз моделей професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща, у яких враховуються національний і регіональний компоненти змісту освіти. Національний компонент має надавати необхідний обсяг інформації про суспільство та людину, що забезпечує формування громадянської позиції кожного студента й виступає потужним чинником адаптації молодого фахівця і до умов виробництва, й до навколишнього середовища загалом. Регіональний (територіальний) компонент передбачає характеристику кліматичних, економічних і соціальних аспектів певної території.

Виявлено, що найпоширенішими моделями професійної підготовки фахівців економічної галузі в Республіці Польща є такі: соціально-орієнтована – враховує запити територіальних громад і локального соціально-економічного середовища (німецька); індивідуалізовано-ліберальна - акцентує на персональних запитах студента як суб'єкта професійного становлення у процесі навчання (американська); східно-азійська – інтеграційна, що враховує запити корпоративного середовища і стратегії соціально-економічного розвитку (японська). Моделі ж організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Республіки Польща та України є подібними: в обох країнах застосовуються елементи традиційної, раціоналістичної моделей і моделі розвивального навчання.

Здійснено дослідження змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща. Показано, що зміст підготовки розглядається польськими ученими у різних аспектах, зокрема, як: система узагальнених фундаментальних загальнонаукових, спеціальних, психолого-педагогічних і методичних знань; система узагальнених, спеціальних, професійно-методичних, дослідницьких умінь, прийомів та способів діяльності; досвід творчої практичної професійної діяльності; досвід емоційно-вольового ставлення, інтелектуального й професійного спілкування з колегами, роботодавцями, управлінськими кадрами.

Зміст професійної підготовки (як і його обсяг та рівні) регламентується державними стандартами, визначається освітньо-професійними програмами й

формується з таких основних компонентів: спеціальний, психолого-педагогічний, соціокультурологічний, науково-професійний, практикоорієнтований.

Проаналізовано форми і методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща. Визначено, що добір форм і методів підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща водночас характеризуються інноваційністю та традиційністю, а також залежить від рівня професіоналізму викладачів, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу та стану забезпеченості інфраструктури закладу вищої освіти.

Основними формами професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі є стаціонарна, нестаціонарна, заочна тощо, а формами організації навчання є: навчальні заняття (лекції, вправи, просемінари, семінари); самостійна робота; серфінг в Інтернеті; виробнича, курсова й магістерська практика; «масовий відкритий онлайн-курс (МВОК)»; контрольні заходи (заліки, іспити).

Виокремлено методи професійної підготовки фахівців економічної галузі (контекстне навчання, метод проблемного викладання, модульне навчання та ін.) та спеціальні (аналіз економічної теорії, дискусії та обговорення проблемних питань; спеціалізація інтересів студентів); метод інсценізації автентичних подій (фактів) в аспекті вивчення розвитку економіки; технологія фасцинації; навчальні подорожі, відвідування компаній; воркшопи).

Науковці й практики-економісти Республіки Польща приділяють значну увагу проблемі добору та узгодженого використання ефективних новітніх, інтегрованих форм і методів організації підготовки фахівців економічної галузі, серед яких: ситуаційний метод, метод інсценізації, контекстне дослідництво, метод проектів, контекстне навчання, імітаційне моделювання, проблемне навчання, практикоорієнтоване навчання. Результати професійної підготовки фахівців у різних закладах вищої освіти, відображені в моніторингах «Економічної долі випускників» (ELA) за показниками реальної заробітної плати, ризику стати безробітним та ін.

Визначено тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща: децентралізація системи управління підготовкою фахівців економічної галузі; розвиток дистанційної освіти; економічна дипломатія; структурно-організаційний підхід до підготовки фахівців економічної галузі; формування змісту професійної підготовки відповідно до нормативно-правової бази ЄС; автономія закладів вищої освіти; орієнтація на вимоги європейського простору вищої освіти та врахування їх.

У третьому розділі – *«Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України»* – охарактеризовано нормативно-правову базу та мережу закладів вищої економічної освіти України; проаналізовано моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України; досліджено зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України; проаналізовано форми і методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України; розкрито тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України.

Встановлено, що в Україні сфера вищої освіти регулюється Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII, яким визначено основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти. Законодавче регулювання професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти в Україні здійснюється також відповідно до законів України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998, редакція 01.01.2019), «Про освіту» (2017); Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013); Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2003); Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року (від 12.06.2019) та інших регулювальних актів.

З’ясовано, що підготовка фахівців економічної галузі в Україні здійснюється у різних типах закладів вищої освіти державної і приватної форм власності: університетах – перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий і науковий) рівні освіти, академіях, інститутах – перший і другий рівні вищої освіти, коледжах – початковий і перший рівні вищої освіти, а також у закладах післядипломної освіти: бізнес-школах, міжнародних школах економіки; у корпоративних навчальних підрозділах (банківські школи, інститути професійних асоціацій), у центрах бізнес-освіти, які є структурними підрозділами конкретного закладу вищої освіти.

Проаналізовані статистичні дані дали змогу визначити, що в Україні діють 64 спеціалізовані економічні університети, професійну підготовку фахівців економічної галузі здійснюють також інші (218) заклади вищої освіти 6–7-го рівнів МСКО. За даними Держстату за економічними напрямками підготовки фахівців навчаються 2,25 % від загальної кількості студентів закладів вищої освіти 5-го рівня за МСКО, 14,33 % від загальної кількості студентів закладів вищої освіти 6–7 рівнів за МСКО, офіційної статистики за структурою напрямів підготовки у закладах вищої освіти не ведеться. За відомостями Державної служби статистики, у 2018/2019 навчальному році загальна кількість закладів вищої економічної освіти України становила 190, серед них – 63,0% закладів приватної форми власності, 37,0% – державної форми власності.

Виявлено, що попит на ті чи інші заклади вищої економічної освіти України та вищу економічну освіту загалом, істотно залежить від місця, яке посідає заклад вищої економічної освіти у таких рейтингових списках, як «Топ-200 Україна». Заклади вищої економічної освіти України беруть участь в програмах академічної мобільності та обміну: студенти можуть їхати на навчання, практику, стажування у заклади вищої освіти інших країн на умовах укладених угод про співпрацю між освітніми установами, а також отримувати дипломи подвійних спеціальностей.

Тривалість професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України визначається рівнями освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти: 120 – 150 кредитів ECTS (молодший бакалавр); перший рівень вищої освіти: 180 – 240 кредитів ECTS (бакалавр); другий рівень вищої освіти: 90 –

120 кредитів ECTS освітньо-професійна програма підготовки, 120 кредитів ECTS освітньо-наукова програма (магістр); третій рівень вищої освіти: 30 – 60 кредитів ECTS освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії (доктор філософії); науковий рівень вищої освіти (доктор наук).

Здійснено порівняння навчальних планів підготовки бакалавра з економіки в семи закладах вищої освіти України яке показало, що на вивчення профільних дисциплін відводиться більша частина загального навчального часу професійної підготовки фахівців, а організація процесу пізнавальної діяльності переважно спрямована на формування фахової компетентності випускника у сфері професійної діяльності.

Формами здобуття вищої освіти в Україні, визначені законодавством, є: очна (денна, вечірня); заочна; дистанційна; мережева; екстернат; здобуття освіти на робочому місці; дуальна.

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій (2011, ред. 2019), що налічує 10 кваліфікаційних рівнів, Національних класифікаторів України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 і «Класифікація видів економічної діяльності» ДК 009: 2005 та Стандартів вищої освіти, які визначають не нормативні дисципліни, їхні обсяги й форми контролю, а очікувані результати й компетентності здобувачів освіти для успішного завершення навчання за кожною спеціальністю. Відповідно до п.5 ст.10 Закону «Про вищу освіту України» заклад вищої освіти у межах ліцензованої спеціальності може запроваджувати спеціалізації, перелік яких визначається закладом вищої освіти. З-поміж них, зокрема, такі: облік і оподаткування - ОКР бакалавр: фінансовий менеджер і аналітик; бухгалтер та ін.; ОКР магістр: науковий співробітник-консультант; головний бухгалтер; заступник директора з економіки та ін.; фінанси, банківська справа та страхування – ОКР бакалавр: державний службовець в органах податкової, контрольно-ревізійної служби, державного казначейства та ін.; ОКР магістр: начальник відділу у податкових, митних органах, Пенсійному фонді та фінансових відділах державних адміністрацій та ін.; підприємництво, торгівля та біржова діяльність, зокрема підприємництво: приватний підприємець; антикризовий менеджер та ін.; біржова справа: фахівець з управління активами інституційних інвесторів; фахівець з клірингової діяльності та ін.; економіка – ОКР бакалавр: економіст; економетрист; логіст та ін.; ОКР магістр – головний економіст; директор комерційний; директор з маркетингу та ін.; міжнародні економічні відносини – спеціаліст/ фахівець міжнародних та інвестиційних відділів банків; страхових компаній; іноземних представництв підприємств України та ін.

Виокремлено найбільш поширені моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі України, як-от: нормативно-ступенева, яка базується на нормативно-правових документах у галузі освіти, що визначають освітні рівні підготовки фахівців; інтегрована модель, яка враховує запити і стратегію освітнього середовища на рівні закладу вищої освіти (інтеграція коледжів, ліцеїв як

структурних підрозділів ЗВО) та передбачає інтеграцію з зарубіжними закладами вищої освіти у підготовці фахівців за двома дипломами.

Зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України закріплено державними документами: стандартами вищої освіти, навчальними планами, освітньо-професійними програмами, професійної підготовки фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів, структурно-логічною схемою підготовки, програмами навчальних дисциплін, іншими нормативними документами та навчальною і навчально-методичною літературою. Зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України визначається нормативними, загальнопрофесійними, спеціально-професійними, психолого-педагогічними, вибірковими компонентами.

З'ясовано, що однією з проблем забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України є організація державного фінансування: частина коштів не доходить до державних закладів вищої освіти внаслідок недосконалості законодавчої та нормативно-правової бази фінансування освіти.

Визначено, що формами організації професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні є: навчальні заняття (лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація, навчальний тренінг; вебінари та ін.); самостійна робота; практична підготовка (навчально-виробнича практика, стажування); науково-практична робота (написання та захист кваліфікаційних робіт); контрольні заходи (контрольні роботи, заліки, іспити, колоквиуми, захист проектів).

Проаналізовано методи професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України. Поміж них, зокрема, такі: аналіз ситуацій; економіко-математичне моделювання; ігрове проектування організації і здійснення обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування; оперування сучасними інформаційно-аналітичними системами та стандартними, спеціальними й галузевими програмними продуктами та ін..

Виокремлено сучасні тенденції підготовки фахівців економічної галузі в Україні, з-поміж яких такі: інтеграція теоретичної складової професійної підготовки і практико-орієнтованого навчання майбутніх фахівців; зближення навчання з виробництвом у країнах ЄС; укрупнення структури професійної підготовки фахівців економічної галузі; орієнтація на інноваційну діяльність, спрямовану на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок; фундаменталізація вищої економічної освіти; інтелектуалізація професійної підготовки.

У четвертому розділі – *«Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України»* – здійснено порівняння нормативно-правової бази та мережі закладів вищої економічної освіти Республіки Польща та України; моделей професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; проведено порівняльний аналіз змісту, форм і методів підготовки фахівців

економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; виокремлено спільне та відмінне у тенденціях підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України.

Відповідно до організаційно-ступеневого критерію здійснено аналіз нормативно-документального регулювання структурно-змістового компонента вищої економічної освіти в Республіці Польща та Україні. Порівняння законодавчої бази щодо регулювання професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України показало, що основними нормативно-правовими актами в галузі вищої освіти в обох країнах є відповідні Закони: у Польщі – Закон про вищу освіту і науку (*Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*) (2018, зм. 2019 – за Стратегією Я. Говіна), в Україні – Закон України «Про вищу освіту» (2014).

Оновлений у 2019 році Закон про вищу освіту і науку Республіки Польща встановлює принципи функціонування системи вищої освіти та науки та складається з 15 розділів, у яких ідеться про загальні положення (зокрема, місію системи вищої освіти, основи її функціонування); вищу освіту (складається з 6 підрозділів, що стосуються закладів вищої освіти; проведення досліджень; прав і обов'язків здобувачів освіти; студетської ради та студентських організацій; співробітників університету; комерціалізації наукових результатів та ноу-хау); аспірантуру, спеціальну освіту та інші форми навчання; федерації; ступені та звання у системі вищої освіти та науки (5 підрозділів: загальні положення, ступінь доктора наук, ступінь доктора габілітованого, звання (титул) професора, Рада з наукової майстерності (досконалості)); оцінку якості освіти, оцінку докторських шкіл та оцінку якості наукової діяльності (3 підрозділи: оцінювання якості освіти, докторських шкіл, наукової діяльності); дисциплінарну відповідальність (3 підрозділи, що стосується відповідальності викладачів, студентів, аспірантів і докторантів); здобуття вищої освіти іноземцями; представницькі заклади вищої освіти й науки та допоміжні органи міністерства; ІТ-системи вищої освіти та науки; стипендії та гранти міністра, премії прем'єр-міністра; фінансування системи вищої освіти й науки та фінансову економіку університету; нагляд за системою вищої освіти та науки; спеціальні положення (які стосуються окремих специфічних для певних закладів вищої освіти положень, а також трактувань деяких питань, висвітлених у Законі).

Чинний Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти та складається, як і відповідний Закон Республіки Польща, із 15 розділів, які стосуються загальних положень (визначення основної термінології, окреслення законодавчої бази, визначення основних положень державної політики у сфері вищої освіти та права на вищу освіту); рівнів, ступенів та кваліфікації вищої освіти; стандартів освітньої діяльності та вищої освіти; управління у сфері вищої освіти; забезпечення якості вищої освіти; функціонування закладів вищої освіти; управління закладом вищої освіти; доступу до вищої освіти, прийому, відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються в закладах вищої освіти; організації освітнього

процесу; учасників освітнього процесу; наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності в закладах вищої освіти; фінансово-економічних відносин у сфері вищої освіти; міжнародного співробітництва; контролю у сфері вищої освіти; прикінцевих та перехідних положень, в яких зокрема зафіксовано внесені зміни до окремих статей цього Закону.

Зіставлення польського та українського законів про вищу освіту показало структурну подібність їх змісту. Закон про вищу освіту і науку Республіки Польща є більш деталізованим, натомість Закон України «Про вищу освіту» деталізується положеннями законів «Про освіту» (2017), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998, редакція 01.01.2019).

Відповідно до інституційно-мережевого критерію порівняльний аналіз мереж закладів вищої освіти Республіки Польща й України показав, професійна підготовка фахівців економічної галузі в цих країнах здійснюється в спеціалізованих і неспеціалізованих закладах вищої освіти державної і приватної форм власності: в Україні це університети, академії, інститути (заклади 6–7-го рівнів за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (МСКО)), коледжі, училища, технікуми (заклади 5-го рівня за МСКО); у Польщі – університети, академії, вищі професійні школи, вищі професійно-технічні школи; а також у закладах післядипломної освіти: в Україні – бізнес-школи, міжнародні школи економіки; корпоративні навчальні підрозділи (банківські школи, інститути професійних асоціацій); центри бізнес-освіти, які є структурними підрозділами конкретного закладу вищої освіти; в Польщі – бізнес-школи, школи економіки.

Виявлено такі особливості діяльності освітніх установ Республіки Польща та України. Республіка Польща - автономія закладів вищої освіти, фінансова підтримка студентів, програми міжнародного обміну та академічної мобільності викладачів і студентів, системи забезпечення якості освіти (що в польських закладах відповідає стандартам і вимогам ENQA), щорічне незалежне оцінювання усіх приватних і державних закладів освіти, яке проводить освітня фундація «Перспектива». Виокремлено певні недоліки в українській економічній освіті, зокрема: вузька професійна спеціалізація; теорія бухгалтерського обліку відокремлена від базових основ економічної освіти, проте більшість економістів-практиків вважають знання основ бухгалтерії необхідним.

Порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України показало, що в обох країнах реалізуються програми вищої освіти згідно з відповідними рівнями Національної рамки кваліфікацій в Україні й Польської рамки кваліфікацій вищої освіти в Республіці Польща: молодшого бакалавра (у Польщі – бакалавр-ліценціат), бакалавра (бакалавр-інженер), магістра (майстра), доктора філософії (PhD) та доктора наук. Однак, для здобуття відповідних кваліфікаційних рівнів у Польщі та в Україні передбачено різну кількість кредитів ECTS: програма I циклу (ступінь бакалавра-ліценціата) в Республіці Польща передбачає 180 кредитів ECTS й відповідає початковому рівню вищої освіти в Україні (молодший бакалавр), що передбачає 120 –

150 кредитів ECTS; програма II циклу (бакалавр-інженер) – 90 кредитів ECTS у Польщі відповідає першому рівню вищої освіти (бакалавр) в Україні – 180 – 240 кредитів ECTS; магістерська програма в Республіці Польща передбачає 300 кредитів ECTS за єдиною магістерською програмою й 360 кредитів ECTS за уніфікованою програмою, що відповідає освітньо-професійній (90 – 120 кредитів ECTS) та освітньо-науковій (120 кредитів ECTS) програмам підготовки магістрів на другому рівні вищої освіти в Україні; здобуття ступеня доктора філософії у Республіці Польща докторською програмою передбачає 30 кредитів ECTS, в Україні (на третьому рівні вищої освіти) – 30 – 60 кредитів ECTS освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії; найвищі кваліфікаційні рівні вищої освіти Республіки Польща та України передбачають здобуття ступеня доктора наук (докторська програма в Польщі й науковий рівень вищої школи в Україні). Загалом тривалість навчання фахівців економічного профілю в Польщі та Україні приблизно однакова: бакалаврат (3 – 3,5 – 4 роки); магістратура (1,5 – 2 роки).

Підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти здійснюється відповідно до стандартів вищої економічної освіти як державного, так і регіонального відображення. Заклади вищої освіти України та Республіки Польща беруть участь в програмах академічної мобільності та обміну, що дає можливість студентам їхати на навчання, практику, стажування у заклади вищої освіти інших країн, а також отримувати дипломи подвійних спеціальностей. В Україні це можливо не для всіх студентів і не для всіх закладів вищої освіти, а лише за умовами угод про співпрацю між конкретними освітніми установами.

Відповідно до змістово-процесуального критерію здійснено компаративний аналіз форм організації освітнього процесу, методів і тенденцій підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України. Порівняння форм професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України показало, що стаціонарна форма (*studia stacjonarne*) у Польщі відповідає очній формі в Україні, нестаціонарна (*studia niestacjonarne*) – дистанційній; індивідуальне навчання (*szkolenia indywidualne, indywidualna organizacja studiów (IOS)*) в Польщі – здобуттю освіти на робочому місці в Україні; E-learning (Інтернет-навчання, електронне навчання, дистанційне навчання) – мережевий; в обох країнах законодавством передбачено заочне навчання (*niestacjonarne, zaoczne*) та екстернат (*studia eksternistyczne*); відмінними в переліку форм здобуття вищої освіти в нормативних документах Республіки Польща й України є виокремлення вечірньої форми в системі вищої освіти Польщі (*niestacjonarne, wieczorowe*) та дуальної форми в Україні.

Спільними формами організації освітнього процесу, визначеними законодавством обох країн, є навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка (виробнича, курсова й магістерська практика в Польщі) та контрольні заходи; відмінними – серфінг в Інтернеті та Масовий відкритий онлайн-курс (МВОК) в Республіці Польща й науково-практична робота (написання та захист кваліфікаційних робіт) в Україні.

Порівняння спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України показало, що економічні спеціалізації групуються за різними напрямками, що залежить від специфіки закладів вищої освіти.

Найбільш поширеними моделями професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща є соціально-орієнтована (німецька); індивідуалізовано-ліберальна (американська) та інтеграційна (східно-азійська (японська)); в закладах вищої освіти України – нормативно-ступенева та інтегрована, моделями організації освітнього процесу – традиційна, раціоналістична та модель розвивального навчання.

Порівняльний аналіз змісту підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України дав змогу з'ясувати, що в обох країнах вимоги до змісту, обсягу і рівня професійної підготовки встановлюються державними стандартами освіти, які є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня; зміст визначається освітньо-професійними програмами професійної підготовки фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів, структурно-логічною схемою підготовки, програмами навчальних дисциплін, іншими нормативними документами та навчальною і навчально-методичною літературою та формується з компонентів: освітнього, спеціального, психолого-педагогічного, соціокультурологічного, науково-професійного, практикоорієнтованого (Республіка Польща); нормативного, вибіркового, психолого-педагогічного, компетентнісного (загальнопрофесійні та спеціально-професійні компетентності) та результативного (Україна). Аналіз показав, що як у Польщі, так і в Україні на сучасному етапі розвитку вищої економічної освіти особлива увага приділяється психолого-педагогічній складовій змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі.

Здійснений порівняльний аналіз методів професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України дав змогу виокремити з-поміж них *спільні* для обох країн (пояснювально-ілюстративний; метод проблемного викладання; частково-пошуковий метод; дослідницький метод; метод проєктів; методи організації самостійної роботи; контекстне навчання; імітаційне навчання; модульне навчання; дистанційне навчання; економічна симуляційна гра; кейс-метод та ін.), а також *відмінні* (метод інсценізації автентичних подій (фактів) в аспекті вивчення розвитку економіки; технологія фасцинації та ін. – методи, характерні для освітнього процесу Республіки Польща; економіко-математичне моделювання; методи організації і здійснення обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування; методи фінансової науки і практики, спрямовані на оперування сучасними інформаційно-аналітичними системами та стандартними, спеціальними й галузевими програмними продуктами, та інші спеціальні методи, визначені стандартами вищої економічної освіти України).

Щодо сучасних тенденцій професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України, виокремлено *спільні* для

обох країн тенденції, зокрема диверсифікація освітніх послуг; масовість вищої освіти; модернізація професійної підготовки відповідно до вимог часу; інтерактивність змісту професійної підготовки; професіографічність змісту; інтернаціоналізація; гуманітаризація економічної професійної підготовки; інтернаціоналізація економічної освіти; інтеграція освітніх програм і курсів; перехід від традиційних концепцій професійної підготовки до інноваційних; динамізація професійної підготовки; розвиток психолого-економічного аспекту професійної підготовки; забезпечення умов для неперервності економічної освіти фахівців, а також *відмінні*, зокрема для вищої економічної освіти Республіки Польща характерними є тенденції: децентралізація системи управління підготовкою фахівців економічної галузі; економічна дипломатія; формування змісту професійної підготовки відповідно до вимог європейського простору вищої освіти, тощо; професійна підготовка фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України характеризується тенденціями: інтеграція теоретичного і практико-орієнтованого навчання; зближення навчання з виробництвом у країнах ЄС; укрупнення структури професійної підготовки фахівців економічної галузі; використання і комерціалізація результатів наукових досліджень і розробок, тощо.

У **п'ятому розділі** – *«Використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща в Україні»* – здійснено аналіз модернізації професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України; визначено спільне й відмінне у професійній підготовці фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти в Республіці Польща та Україні; виокремлено перспективні напрями використання польського досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні.

Визначено, що основні напрями модернізації професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні зумовлені сучасними соціально-економічними викликами, а саме: низькими показниками економічного зростання виробництва та добробуту населення; диспропорціями в системі підготовки й використання фахівців економічної галузі; недостатнім упровадженням сучасних ефективних систем професійної підготовки фахівців економічної галузі на різних етапах і освітніх рівнях у зв'язку з інтеграцією України у європейське та світове співтовариство. Виокремлено основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України, а саме: створення інформаційно-освітніх і науково-практичних центрів для проведення наукових досліджень, комплексного науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх фахівців.

Здійснений порівняльний аналіз організаційно-методичних засад і тенденцій професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти в Республіці Польща та Україні показав, що в обох країнах побудова освітнього процесу в закладах вищої освіти ґрунтується на однакових соціально-гуманітарних і загально-дидактичних принципах при використанні традиційного типу навчання (пояснювально-ілюстративне, проблемно-розвивальне навчання), домінуючими типами навчальних занять є лекційно-

семінарські. Водночас, зазначено, що у закладах вищої освіти Республіки Польща переважають індивідуально-групові форми навчальної взаємодії з використанням інтерактивних методів навчання та інноваційних технологій організації освітнього процесу (відео-лекції, практичні заняття-тренінги, розвинена мережа дистанційного навчання, кластерний метод тощо). Натомість у закладах вищої освіти України переважають словесно-наочно-практичні методи навчання, система дистанційної освіти практикується переважно як допоміжна, недостатнє матеріально-технічне та інформаційно-комп'ютерне оснащення обмежує можливості повністю використовувати цифрові й інтернет-технології в освітньому процесі. Щодо тенденцій, то серед них виокремлено *спільні* для обох країн (диверсифікація освітніх послуг; масовість вищої освіти; інтерактивність змісту професійної підготовки; інтернаціоналізація; гуманітаризація економічної професійної підготовки; інтеграція освітніх програм і курсів; перехід від традиційних концепцій професійної підготовки до інноваційних; динамізація професійної підготовки; розвиток психолого-економічного аспекту професійної підготовки та ін.) і *відмінні* (для Республіки Польща характерними є: децентралізація системи управління підготовкою фахівців економічної галузі; розвиток дистанційної освіти; формування змісту професійної підготовки відповідно до нормативно-правової бази ЄС та ін.; для України характерні тенденції: інтеграція теоретичної і практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців; зближення навчання з виробництвом у країнах ЄС; укрупнення структури професійної підготовки фахівців економічної галузі; орієнтація на інноваційну діяльність та ін.).

Серед перспективних напрямів використання в Україні досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща виокремлено такі, що стосуються розширення міжнародного співробітництва між освітніми установами, забезпечення тісної співпраці між сферами освіти і професійної діяльності (проходження різних видів практики в провідних фінансових установах і підприємствах України та країн ЄС; створення дослідницьких університетів із залученням провідних іноземних фахівців і забезпечення розвитку професійної мобільності викладачів закладів вищої освіти).

Також актуальним для України є створення системи нових форм організації професійної підготовки фахівців: дистанційне навчання як окрема організаційна структура, віртуальні університети чи Університети третього віку; збільшення питомої ваги індивідуально-групових форм роботи студентів шляхом залучення їх до науково-дослідної роботи, налагодження системи консультування студентів.

Крім того, варто звернути увагу на досвід Польщі щодо оновлення змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі (запровадження навчання за професійно орієнтованими програмами та надання можливості вибору спеціалізації безпосередньо під час навчання у закладі вищої освіти; збільшення кількості вибіркового курсів фахово орієнтованих дисциплін, що уможливить вільний вибір профілю навчання; введення до навчальних планів курсів, спрямованих на підготовку студентів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурного

суспільства); поширення новітніх досягнень економічної освіти (розроблення освітніх порталів із економічної освіти в мережі Інтернет).

Перспективним напрямом використання польського досвіду є також удосконалення нормативно-правової бази професійної підготовки (розроблення системи правового регулювання дистанційного навчання; системи правової підтримки осіб із особливими потребами та соціальної підтримки студентів із неоднаковими матеріальними можливостями для здобування вищої освіти).

Означені перспективні напрями впровадження досвіду Республіки Польща в українську освіту знайшли своє відображення у методичних рекомендаціях «Перспективність використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща в Україні».

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз проблеми дослідження показав, що професійна підготовка фахівців економічної галузі вивчалась у таких аспектах: вивчення становлення та розвитку економічної освіти; економічної підготовки як складника професійно зорієнтованої освіти в різних типах закладів вищої освіти; вивчення проблеми формування професійної майстерності фахівця економічної галузі, зокрема формуванням відповідних компонентів змісту, із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій, тощо; вивчення окремих компонентів професійної підготовки фахівців економічної галузі; особливостей організації освітнього процесу професійної підготовки фахівців економічної галузі (організаційно-педагогічні засади структурування та генералізації навчального матеріалу; структурно-функціональна модель дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки; напрями організації дистанційного навчання фахівців економічної галузі та ін.); формування готовності до професійної діяльності. З проблематикою професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти пов'язані дослідження, в яких розглянуто питання економічної підготовки як елемента професійного становлення майбутнього фахівця неекономічного профілю; економічної підготовки як компонента загальної та професійної культури сучасного фахівця та ін.; підготовки фахівців економічної галузі за кордоном. Науковий аналіз досліджуваної проблеми дозволив створити її теоретичне підґрунття.

2. Типологізовано базові поняття дослідження: поняття з інших галузей наукових знань, які характеризують загальний контекст професійної підготовки фахівців економічної галузі; поняття, що характеризують специфіку професійної підготовки фахівців економічної галузі.

Базові поняття дослідження класифіковано на: 1) основні наскрізні поняття, які характеризують загальний контекст професійної підготовки фахівців економічної галузі (освіта, едукція, едукологія, зміст освіти, економічна освіта, безперервна освіта, професійна освіта); 2) поняття, що характеризують об'єкт дослідження (професійна підготовка, кваліфікація, професія, компетентності

фахівців економічного профілю та ін.); 3) поняття, які конкретизують сутність професійної підготовки (економічні професійні компетентності, економічна культура, бізнес-освіта); 4) поняття щодо аналізу професійної підготовки фахівців (критерії, концепція, моделювання, модель професійної підготовки, тенденції). З'ясовано, що в українському й польському науковому просторі використовуються різні терміни на позначення одних і тих самих понять (зокрема, український термін «освіта» відповідає польському «едукacja», термін «компетентності» як результативна ознака професійної підготовки в польському науковому просторі співвідноситься з терміном «результати навчання»).

Запропоновано узагальнене трактування поняття «майбутні фахівці економічної галузі» (студенти закладів вищої економічної освіти, які отримують систематизовану цілеспрямовану професійно зорієнтовану підготовку, набувають економічні професійні компетентності в межах стандартів вищої освіти з підготовки фахівців із економічних наук) та «професійна підготовка фахівців економічної галузі» (цілеспрямована систематична підготовка майбутніх фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти, яка ґрунтується на сучасних тенденціях розвитку економічної науки, запитах ринкової економіки та спрямована на оволодіння сукупністю професійних компетентностей, що визначають рівень готовності фахівця до виконання професійних функцій в умовах сучасної економіки).

3. Розроблено концепцію дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України, що ґрунтується на пріоритетності монографічного дослідження (грунтовного дослідження проблеми у кожній країні окремо) та на розумінні проблеми як міждисциплінарної, що передбачає інтегрування знань з економіки, педагогіки, психології та соціології й, відповідно, застосування сукупності порівняльного, системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного методологічних підходів. Визначено критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України, а саме: інституційно-мережевий (нормативно-правова база та мережа закладів вищої освіти); організаційно-ступеневий (напрями і моделі професійної підготовки); змістово-процесуальний (зміст, форми організації освітнього процесу, методи й тенденції підготовки фахівців).

4. Аналіз нормативно-правової бази показав, що законодавче регулювання вищої економічної освіти в Республіці Польща здійснюється за Законом про вищу освіту і науку (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) (2018, зм. 2019 – за Стратегією Я. Говіна), в Україні – за Законом «Про вищу освіту» (2014), Законом України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998, ред. – 01.01.2019) та Законом України «Про освіту» (2017); нормативне регулювання змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі як в Республіці Польща, так і в Україні здійснюється на основі рамок кваліфікацій (Польська рамка кваліфікацій вищої освіти (Krajowa Rama Kwalifikacji), Національна рамка кваліфікацій України);

стандартів освіти (Стандарт освіти (Standard kształcenia) – Польща, Стандарти вищої освіти – Україна) та освітньо-професійних програм.

Професійна підготовка фахівців економічної галузі здійснюється в спеціалізованих і неспеціалізованих закладах вищої освіти: в Україні - університети, вищі школи, академії, інститути, коледжі, а також заклади післядипломної освіти; в Республіці Польща – університети, академії, вищі професійні школи, вищі професійно-технічні школи. Заклади вищої освіти України та Республіки Польща беруть участь у програмах академічної мобільності та обміну. Система вищої освіти України та Польщі забезпечує треступеневу підготовку фахівців за такими освітніми рівнями, як: бакалавр (BA, licencjat); бакалавр (BSc, inżynier; магістр (MA, MSc, magister); доктор наук (PhD, doktor). Тривалість навчання фахівців економічного профілю приблизно однакова: бакалаврат (3 – 3,5 – 4 роки); магістратура (1,5 – 2 роки).

5. Аналіз моделей професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща показав, що найбільш поширеними є такі: соціально-орієнтована, яка враховує запити територіальних громад і локального соціально-економічного середовища (німецька); індивідуалізовано-ліберальна, яка базується на персональних запитах студента як суб'єкта професійного становлення у процесі навчання (американська); східно-азійська - інтеграційна, яка враховує запити корпоративного середовища і стратегії соціально-економічного розвитку (японська). Найбільш поширені моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні такі: нормативно-ступенева - нормативно-правові документи визначають освітні рівні підготовки фахівців та інтегрована модель, яка враховує запити і стратегію освітнього середовища на рівні закладу вищої освіти.

Моделі ж організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Республіки Польща та України є подібними: в обох країнах застосовуються елементи традиційної, раціоналістичної моделей та моделі розвивального навчання.

Серед спільних рис в підготовці фахівців економічної галузі виокремлено, зокрема, систему навчання; форми роботи, методики викладання; наявність денної та заочної форм навчання, перебування в Болонському процесі. Серед відмінних – в Україні – вузька професійна спеціалізація; гуманітаризація економічної освіти; у Польщі – наявність великої кількості різноманітних закладів економічної освіти; право вибору навчальних курсів і тем для наукових досліджень; інтеграція науки і навчання; грантова підтримка дослідників.

6. Встановлено, що зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти в Республіці Польща та Україні визначається відповідними стандартами вищої освіти, конкретизується освітньо-професійними програмами професійної підготовки і передбачає включення в ці програми навчальних дисциплін, зокрема, з вищої математики, мікроекономіки, макроекономіки, економічного аналізу, ціноутворення, статистики тощо, змістове наповнення яких передбачає такі складові: спеціальну, психолого-педагогічну, соціокультурологічну, науково-професійну та практико-орієнтовану (Республіка Польща); нормативну,

загальнопрофесійну, спеціально-професійну, психолого-педагогічну, вибірккову (Україна).

Формами здобуття професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща є такі: стаціонарна; нестаціонарна; заочна; вечірня; екстернат; індивідуальне навчання; e-learning (електронне/дистанційне навчання); в Україні такі: очна (денна, вечірня); заочна; дистанційна; мережева; екстернат; здобуття освіти на робочому місці; дуальна. Визначено подібні форми навчання у закладах вищої освіти, закріплені нормативно-правовою базою як Республіки Польща, так і України.

Аналіз методів, які використовуються в процесі професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України, показав, що, зокрема, такі методи, як пояснювально-ілюстративний; метод проблемного викладання; частково-пошуковий метод; дослідницький метод; метод проєктів; зустрічі з провідними українськими та зарубіжними економістами та ін. використовуються як у Польщі, так і в Україні. Водночас виокремлено специфічні методи, властиві професійній підготовці фахівців економічної галузі в Республіці Польща, зокрема, такі: просемінари, метод інсценізації автентичних подій (фактів) в аспекті вивчення розвитку економіки; навчальні подорожі, відвідування компаній; літні школи. В Україні поширеними є такі методи професійної підготовки фахівців економічної галузі: аналіз ситуацій; метод проєктів; метод інсценізації тощо.

7. Виявлено спільні та відмінні тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України. До спільних віднесено, зокрема, такі: диверсифікація освітніх послуг; масовість вищої освіти; модернізація професійної підготовки відповідно до вимог часу; інтерактивність змісту професійної підготовки; професіографічність змісту; інтернаціоналізація; гуманітаризація економічної професійної підготовки; інтернаціоналізація економічної освіти; інтеграція освітніх програм і курсів; перехід від традиційних концепцій професійної підготовки до інноваційних; динамізація професійної підготовки; розвиток психолого-економічного аспекту професійної підготовки; забезпечення умов для неперервності економічної освіти фахівців. Відмінними є такі тенденції професійної підготовки фахівців економічної галузі: в Республіці Польща – децентралізація системи управління підготовкою фахівців економічної галузі; розвиток дистанційної освіти; економічна дипломатія; структурно-організаційний підхід до підготовки фахівців економічної галузі; формування змісту професійної підготовки відповідно до нормативно-правової бази ЄС; орієнтація на вимоги європейського простору вищої освіти та врахування їх; в Україні – інтеграція теоретичного складника професійної підготовки і практико-орієнтованого навчання майбутніх фахівців; зближення навчання з виробництвом у країнах ЄС; укрупнення структури професійної підготовки фахівців економічної галузі; орієнтація на інноваційну діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок; фундаменталізація вищої економічної освіти; інтелектуалізація професійної підготовки.

8. Визначено перспективні напрями використання досвіду, зокрема, професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща в Україні: розширення міжнародного співробітництва між освітніми установами; забезпечення тісного взаємозв'язку між сферами освіти і професійної діяльності; організація кластерного підходу до професійної освіти (об'єднання бізнес-структур, наукових і освітніх організацій для спільного розвитку певної галузі економіки в межах одного регіону); поширення новітніх досягнень економічної освіти за допомогою засобів масової інформації, розроблення освітніх порталів із економічної освіти в мережі Інтернет; створення системи нових форм організації професійної підготовки фахівців (дистанційного навчання як окремої організаційної структури, діяльність віртуальних університетів (Університетів третього віку)) та правове забезпечення їх функціонування; створення умов для академічної та професійної мобільності (створення дослідницьких університетів із залученням провідних іноземних фахівців); оновлення змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі (використання міждисциплінарного, контекстного та інтегративного підходів у процесі здобуття базових економічних знань; надання можливості вибору спеціалізації безпосередньо під час навчання у закладі вищої освіти; удосконалення змісту професійної підготовки шляхом введення до навчальних планів курсів, спрямованих на підготовку студентів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурного суспільства; збільшення кількості вибіркових курсів фахово орієнтованих дисциплін, що уможливить вільний вибір профілю навчання); залучення майбутніх фахівців до науково-дослідної роботи.

Однак проведене дослідження не вичерпує всієї проблеми професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України. Подальшого дослідження потребують такі важливі аспекти цієї проблеми: професійна підготовка фахівців економічної галузі в умовах ринку праці; децентралізація системи управління вищою економічною освітою України та Польщі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчально-методичні посібники

1. Загородня А. А. *Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України* : моногр. К., 2018. 392 с.
2. Загородня А. А. *Перспективність використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польща в Україні* : метод рек. К., 2019. 44 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

3. Загородня А. А. Базові поняття професійної підготовки фахівців економічної галузі в Українському та Польському освітньому просторі. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наукових праць. Серія: Педагогіка / за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ЕДЕЛЬВЕЙС, 2015. Вип. 5 – 6. С. 115 – 120.

4. Загородня А. А. Проблема професійної підготовки фахівців економічної галузі у педагогічній теорії. *Нова педагогічна думка*. 2015. №3(83). С. 12 – 15.
5. Загородня А. А. Дослідження професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах Республіки Польща та України: концептуальні засади. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Серія: Педагогіка. 2015. Вип. 4(45). С. 46–50.
6. Загородня А. А. Критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах Республіки Польща та України. *Освітологія: науково-методичний журнал*. 2015. №4. С. 52–56. DOI: 10.28925/2226-3012.2015.4.8083.
7. Загородня А. А. Аналіз мережі вищих економічних навчальних закладів різних форм власності та різних акредитаційних рівнів Республіки Польща. *Бізнес Інформ: науковий журнал*. 2015. №11. С. 70–75.
8. Загородня А. А. Аналіз підходів в дослідженні тенденцій розвитку професійної економічної освіти. *Бізнес Інформ: науковий журнал*. 2015. №12. С. 122–126.
9. Загородня А. А. Система вищої економічної освіти Республіки Польща: характеристика навчальних закладів та зміст професійної підготовки. *Нова педагогічна думка*. 2015. Вип. № 4(84). С. 6–8.
10. Загородня А. А. Зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі в Республіці Польща. *Проблеми економіки: науковий журнал*. 2015. № 4. С. 25–29.
11. Загородня А. А. Особливості професійної підготовки фахівців економічної галузі у системі освіти Республіки Польща. *Нова педагогічна думка*. 2016. Вип. № 3. С. 3–6.
12. Загородня А. А. Аналіз навчальних програм та моделей підготовки фахівців економічної галузі в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 3(15). С. 152–162.
13. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі: мережа вищих економічних навчальних закладів України. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Серія: Педагогіка. 2016. Вип. 3–4 (48–49). С. 80–84.
14. Загородня А. А. Характеристика мережі вищих економічних навчальних закладів України. *Молодь і ринок: науково-пед. журн.* 2016. №10. С. 50–55.
15. Загородня А. А. Проблема якості та змісту професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наукових праць*. Серія: Педагогіка / за ред. С. О. Сисоєвої. К.: ЕДЕЛЬВЕЙС, 2016. №4(55). С. 21–25.
16. Загородня А. А. Форми і методи підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Вища школа*. 2016. №1(50) 2017. С. 37–44.
17. Загородня А. А. Підготовка фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України: форми і методи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. № 6(303). Ч. II. С. 250–254.
18. Загородня А. А. Останні тенденції підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2016. Вип. № 2. С. 106–113.
19. Загородня А. А. Особливості системи професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наукових праць*. Серія: Педагогіка. 2016. Вип. № 26. С. 68–71.

20. Загородня А. А. Методичні засади професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Молодь і ринок: науково-пед. журн.* 2016. Вип. № 11–12 (142–143). С. 99–101.
21. Загородня А. А. Моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наукових праць*. К.: Київський університет імені Тараса Шевченка. 2016. № 2(31). С. 15–23.
22. Загородня А. А. Компаративістичний аналіз мережі вищих економічних навчальних закладів Республіки Польща та України. *Молодь і ринок: науково-пед. журн.* 2017. № 4(147). С. 78–81.
23. Загородня А. А. Нормативно-правове регулювання діяльності вищих економічних навчальних закладів України та Польща. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1 (89). С. 7–10.
24. Загородня А. А. Моделювання освітніх систем економічної галузі України та Республіки Польща. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 1 (28). С. 13–18.
25. Загородня А. А. Порівняльний аналіз навчання фахівців економічної галузі України та Республіки Польща. *Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наукових праць*. Серія: Педагогіка / за ред. С. О. Сисоєвої. К. : ЕДЕЛЬВЕЙС, 2017. №2(57). С. 26–30.
26. Загородня А. А. Підготовка фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України та Польща: методологічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Серія: Педагогіка. 2017. № 3–4 (52-53). С. 150–154.
27. Загородня А. А. Тенденції розвитку системи професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України та Польща. 2017. № 1. С. 37–44.
28. Загородня А. А. Модернізація професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України та Польща. *Освіта дорослих – теорія, досвід, перспективи*. 2017. Вип. 1(13). С. 112–120.
29. Загородня А. А. Модернізація професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України та Польща: реалії та перспективи. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXVIII. Т. 1. С. 128–133.
30. Загородня А. А. Компаративний аналіз навчання фахівців економічної галузі України та Республіки Польща. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 85–295.
31. Загородня А. А. Моделі навчання майбутніх фахівців економічної галузі в Україні та Республіці Польща. *Інженерні та освітні технології: науково-практ журн.* 2017. № 3(19). С. 103–109.
32. Загородня А. А. Імплементация досвіду Республіки Польща у навчання фахівців економічної галузі в Україні. *Наукові записки НаУКМА: наукове фахове видання*. 2017. Т. 199 С. 34–39.
33. Загородня А. А. Компоненти професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України та Республіки Польща. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2. С. 7–10.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

34. Загородня А. А. Теоретико-педагогические исследования относительно подготовки будущих специалистов экономической отрасли. *Инновационные технологии в науке и образовании*: сб. мат. III Международной научно-практической конференции – 2015. Чебоксары, 2015. Вып. № 3(4). С. 69–71.
35. Загородня А. А. Сравнение базовых понятий процесса подготовки специалистов экономической отрасли в высших учебных заведениях Республики Польша и Украины. *Педагогический опыт: теория, методика, практика* : сб. мат. III Международной научно-практической конференции, 2015 г. Чебоксары, 2015. Вып. № 3(4). С. 176–178.
36. Загородня А. А. Аналіз підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства*: зб. мат. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 11–12 листопада 2016 р. Київ: Київський університет імені Тараса Шевченка, 2016. Вип. 11–12. С. 46–48.
37. Загородня А. А. Підготовка фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України: форми і методи. *Трансформація національної системи вищої освіти України в умовах зовнішніх викликів*: зб. мат. всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–21 жовтня 2016 р. м. Старобільськ, ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2016.
38. Загородня А. А. Особливості системи професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 30 листопада 2016 р. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016.
39. Загородня А. А. Профілізація професійної підготовки майбутніх фахівців як умова формування професійної мобільності. *Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції, 12–13 жовтня 2017 р. Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2017.
40. Загородня А. А. Шляхи впровадження досвіду Республіки Польща у навчання фахівців економічної галузі. *Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку територій* : зб. мат. VII Міжнародної наукової конференції, 4–7 квітня 2018 р. Польща, м. Ополь, 2018. С. 62–64.
41. Zagorodnia A. A. Academic mobility as a means of quality assurance of professional training specialists of the economic branch in Ukraine. *Methodology of Modern Research: proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference*, March 31, 2018. Dubai, UAE, 2018.
42. Загородня А. А. Мережа вищих економічних закладів освіти України: статистичні дані. *Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку*: зб. мат. VII Міжнародної наукової конференції, 30–31 березня 2018 р. / Ін-т інноваційної освіти. К., 2018. С. 20–24.
43. Загородня А. А. Використання платформ дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців економічної галузі України. *Вища школа: удосконалення якості*

- підготовки фахівців*: зб. мат. II Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції, 26– 7 квітня 2018 р. Національний авіаційний університет. Київ, 2018. С. 59-62.
44. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі в Україні та Польща: спільне та відмінне. *Теорія і практика освіти в сучасному світі* : зб. мат. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 березня 2018 р. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 53–56.
45. Загородня А. А. Рейтинги закладів вищої освіти України як інструмент відображення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі. *Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології*: зб. мат. Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 16 травня 2018 р. / Інститут педагогіки НАПН України. К., 2018. С. 139–144.
46. Загородня А. А. Впровадження дистанційних методів навчання у професійну підготовку майбутніх фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти України. *Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки і практики*: зб. мат. Міжнародної науково-практичної конференції, 27–28 квітня 2018 р. / Ін-т інноваційної освіти. К., 2018. С. 18–21.
47. Загородня А. А. Аналіз ролі віртуальної академічної мобільності у професійній підготовці фахівців економічної галузі України. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта* : зб. мат. II Міжнародної науково-практичної конференції, 7 – 8 червня 2018 р. / Інститут педагогіки НАПН України. К., 2018. С. 153 – 155.
48. Загородня А. А. Безперервна освіта як напрям модернізації навчання майбутніх фахівців економічної галузі України: досвід Республіки Польща. *Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки*: зб. мат. I Міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 травня 2018 р. Львів: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 57 – 61.
49. Загородня А. А. Аналіз дисбалансу попиту та пропозиції на фахівців економічної галузі на ринку праці *України*. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи* : зб. мат. IV-а Міжнародної науково-практичної конференції, 15 червня 2018 року, ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Конін, Ужгород, Дрогобич, 2018. С. 155 – 158.
50. Загородня А. А. Використання інформаційних технологій у процесі підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Польщі. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019* : інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації: зб. мат. III Міжнародної науково-практичної конференції 30 травня 2019 року / Інститут педагогіки НАПН України. К., 2019. С. 230–231.
51. Загородня А. А. Підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України та Республіки Польща: компаративний аналіз. *«Освітологія–2019»* : матеріали Всеукраїнської конференції з міжнародною участю «Забезпечення якості вищої освіти в університеті: рух України до ЄС», 24 квітня 2019 року. / Київський університету імені Бориса Грінченка. К., 2019.
52. Загородня А. А. Використання польського досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі в системі педагогічної освіти України / Актуальні

проблеми розвитку науки в контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства: зб. мат. II Міжнар. наук.-практичної конференції (Київ, 25–26 жовтня 2019 року). К., 2019. С. 21–24.

Статті в зарубіжних наукових виданнях

53. Загородня А. А. Характеристика мережі вищих економічних навчальних закладів Республіки Польща. *Intellectual Archive*. Toronto, Canada. 2015. Vol. 4, No. 6. С. 150–160.
54. Загородня А. А. Применение синергетического подхода в исследовании тенденций развития профессиональной экономической подготовки. *Международный научно-исследовательский журнал «International Research Journal»*. Екатеринбург. 2015. № 11(42). Ч. 4. С. 71–72.
55. Загородня А. А. Зміст професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні. *Innovative solutions in modern science*. Dubai, 2016. № 7(7). С. 153–162.
56. Загородня А. А. Аналіз проблем моделей та моделювання професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Innovative solutions in modern science*. Dubai, 2016. № 8(8). С. 94–100.
57. Zagorodnia A. A. Trends of professional training specialists in economics in higher education institutions of Ukraine. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna (Austria). 2016. PP. 295–297.
58. Zagorodnia A. A. Professional training of specialists for the economic branch in higher school of Ukraine. *Trends in der Entwicklung der nationalen und internationalen Wissenschaft: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel*. Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland. 2016. PP. 290–293.
59. Загородня А. А. Інтерактивні форми і методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у вищих навчальних закладах України. *Innovative Solutions In Modern Science*. Dubai. 2017. № 2(11). С. 70–81.
60. Загородня А. А. Академічна мобільність як засіб забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі України. *World Science*. Warsaw: RS Global Sp. z O.O. 2018. April № 4(32). С. 42–46.
61. Загородня А. А. Professional training of economic industry professional in the Ukraine and Polish education space: basic concepts. *Educatson: Modern Discourses*. 2. P. 43–54.

АНОТАЦІЇ

Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2020.

У дисертації вперше здійснено порівняльний аналіз тенденцій та організаційно-методичних засад професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти Республіки Польща та України (нормативно-правової бази, мережі закладів вищої економічної освіти, напрямів, моделей, змісту, форм і методів професійної підготовки). Визначено критерії порівняння професійної підготовки фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти Республіки Польща та України (інституційно-мережевий, організаційно-ступеневий, змістово-процесуальний); окреслено моделі професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща (соціально-орієнтована; спрощено-ліберальна; східно-азійська) та України (нормативно-ступенева; інтегрована модель); визначено, що моделі організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Республіки Польща та України є подібними: в обох країнах застосовуються елементи традиційної, раціоналістичної моделей та моделі розвивального навчання; виокремлено спільні та відмінні тенденції підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України; визначено перспективні напрями впровадження польського досвіду у професійну підготовку фахівців економічної галузі в Україні; удосконалено зміст, форми й методи професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти України з урахуванням польського досвіду; подальшого розвитку набули концептуальні ідеї щодо професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти України в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівці економічної галузі, заклад вищої освіти, організаційно-методичні засади, тенденції професійної підготовки фахівців економічної галузі, Республіка Польща, Україна, порівняльний аналіз.

Загородня А. А. Профессиональная подготовка специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего образования Республики Польши и Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Киевский университет имени Бориса Гринченка, Киев, 2020.

В диссертации впервые осуществлен сравнительный анализ тенденций и организационно-методических основ профессиональной подготовки специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего экономического образования Республики Польша и Украина (нормативно-правовой базы, сети учреждений высшего экономического образования, направлений, моделей, содержания, форм и методов профессиональной подготовки). Определены критерии сравнения профессиональной подготовки специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего образования Республики Польша и Украина (институционально-сетевой, организационно-ступенчатый, содержательно-процесуальный), очерчены модели профессиональной подготовки специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего образования Республики Польша (социально-ориентированная; упрощенно-либеральная; восточно-азиатская) и Украины (нормативно-ступенчатая; интегрированная модель); определено, что модели организации образовательного процесса в учреждениях высшего образования Республики Польша и

Украина подобны: в обеих странах применяются элементы традиционной, рационалистической моделей и модели развивающего обучения; выделены общие и отличительные тенденции подготовки специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего образования Республики Польша и Украина; определены перспективные направления внедрения польского опыта в профессиональной подготовке специалистов экономической отрасли в Украине; усовершенствовано содержание, формы и методы профессиональной подготовки специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего экономического образования Украины с учетом польского опыта; дальнейшего развития приобрели концептуальные идеи по профессиональной подготовке специалистов экономической отрасли в учреждениях высшего образования Украины в контексте евроинтеграции.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалисты экономической области, учреждение высшего образования, организационно-методические основы, тенденции профессиональной подготовки специалистов экономической отрасли, Республика Польша, Украина, сравнительный анализ.

Zagorodnya A. A Professional training of economic experts in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine. – Manuscript.

In the dissertation "Professional training of economic experts in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine" the comparative analysis of professional training of economic experts in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine is made and the conclusions on the possibility, expediency and prospect of using Polish experience in higher education institutions of Ukraine are given. The relevance of the study of the selected problem is determined by the social importance of economic education for the development of the country in a market economy, the need for modernization of higher economic education, Ukraine's intentions for integration into the European Higher Education Area, the need to bring the quality of higher education in line with the requirements of the European Union, the need for creative use of progress experience of the Republic of Poland in Ukraine.

The study provides a comparative analysis of the basic concepts of research in the Ukrainian and Polish scientific space; the problem of vocational training of economic experts in pedagogical theory is analyzed; the concept of research of vocational training of specialists in the economic field in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine is presented.

The legal base and network of institutions of higher economic education of the Republic of Poland and Ukraine are characterized; models, content of form and methods of preparation of specialists of economic branch in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine are analyzed; The tendencies of training of specialists of economic branch in higher education institutions of the Republic of Poland and Ukraine are formulated and covered.

Key words: vocational training; specialist in the economic field; higher education institution; higher economic education; criteria for comparing vocational training; model of vocational training; professional competence; educational levels; the content of vocational training; forms and methods of vocational training; applicants for higher education; studying.